

Rácz Andrea

A gyermeki jogok érvényesítésének gyermekvédelmi példái

Bevezetés

A gyermekekről való gondolkodásban, a velük való bánásmódban kiemelten fontos, hogy minden támogatást megkapjanak a bennük rejlő képességek, lehetőségek kiaknázásához. A szakembereknek bízniuk kell a gyermekekben, és a gyermekvédelem határán vagy a szakellátás rendszerében élőket egyéni szükségleteikkel együtt – legyenek azok speciális vagy különleges szükségletek – a családban élőkhöz hasonlóan szükséges támogatásokban részesíteni. A család szerepének felismerése a gyermek életében megkerülhetetlen, az ellátórendszer szintjén ez azt jelenti, hogy egy integrált család és közösségi alapú szolgáltatási rendszer felé indokolt elmozdulni, amely képes hatékony szolgáltatási csomagot biztosítani a gyermekvédelem elsődleges és másodlagos célcsoportjának, igazodva a gyermekvédelem kettős funkciójához. »*A gyermekvédelem olyan társadalmi intézmény, amely egy másik társadalmi intézmény, a család kiegészítésére jött létre, annak érdekében, hogy a családnak a gyermek személyes fejlődésével és a társadalomba integrálásával kapcsolatos feladataiban segítséget nyújtson, végső esetben pedig a „támogatásra képtelen családoktól a védelemre szoruló gyermekekről” való gondoskodást átvállalja.*« (Domszky 2011: 3-4). A tanulmány elsőként Fox Harding tipológiáját mutatja be, hogy a gyermekeknek nyújtott szolgáltatások milyen rendszerlogikák mentén épülnek fel. Ezt követően foglalkozunk a gyermeki jogok megerősítésének igényével a gyermekvédelem területén, melyet két gyakorlati példa is alátámaszt: az első a FICE *Jó gyakorlatok a gyermekvédelemben* című pályázata, a második a 2014-es *Gyermekeparlament*, melynek témája a társadalmi integráció.

Gyermekevédelmi modellek és a gyermeki jogok

A gyermekeknek nyújtott szolgáltatások ideáltípusait a legátfogóbb módon Fox Harding dolgozta ki (1991, 1997), aki négy „értékpozíciót” különített el:

- 1) laissez-faire
- 2) állami paternalizmus
- 3) vér szerinti családot védelmező
- 4) gyermekek jogait védő modellek.¹

Értelmezésében a *laissez-faire* modell alkalmazásakor az állam részéről csak minimális szintű, kikényszerítő jellegű beavatkozásokról lehet szó, a család természetes folyamatait nem szabad befolyásolni. A szülők szabadságának korlátozását és az állami hatalom gyakorlását ritkán szükséges alkalmazni. Fox Harding ezt a fajta megközelítést szélesebb ideológiai perspektívában értelmezve a patriarchátussal hozza kapcsolatba, ahol erős apai/családfői szerep jellemző. Véleménye szerint a laissez-faire modell nem pusztán egy teoretikus absztrakció, ez a megközelítés tetten érhető a gyakorlatban is bizonyos történelmi időszakokban, mint pl. a viktoriánus korszakban vagy az Egyesült Királyságban az 1979–97 közötti konzervatív kormányzás idején. A modell kritikája, hogy az állami beavatkozások negatívak, illetve a családi életben kitapintható egy speciális gender modell a férfi/apa szerepén keresztül.

Az *állami paternalista* modellben az állam szerepének korlátozottnak kell lennie, egyszersmind irányadónak is. A gyermekek védelme érdekében erős és hatékony állami beavatkozások szükségesek, ha a gyermekek veszélyeztetve vannak a családjukban, vagy ha a szülők nem képesek megfelelő módon ellátni őket. Jelentős a bizalom a szakértők képességeiben és a beavatkozási mechanizmusok-

ban, abban, hogy minden helyzet megfelelően kerül megítélésre, és a megfelelő beavatkozások megelőzik a rossz bánásmódot. Cél, hogy helyreállítsák a szét-eső családokat, és jó minőségű alternatív szolgáltatást nyújtsanak a gyerekeknek és a családoknak. Fox Harding szerint ez a modell volt jellemző az Egyesült Királyság gyakorlatára az 1960-as évek végén és az 1970-es években, amikor jelentősen nőtt az állami gondoskodásban élő gyermekek száma. A modell gyengesége, hogy kevés teret enged a családoknak és a gyermekeknek, ezzel párhuzamosan túl erős a szakemberek autoritása. Később ismerték fel, hogy valójában a beavatkozások nem eléggé hatékonyak, megbízhatók, és elsősorban a szegény és kirekesztett családok esetében az állam oppresszív szerepben tűnhet fel a beavatkozások során.

A *vér szerinti család védelmére* irányuló modellt általában úgy lehet értelmezni, mint az állami beavatkozás pozitív szerepébe vetett egyfajta hitet, ahol a beavatkozások elősegítik a családok jólétét. Az anyagi és egyéb támogatási formák is a családok autonómiáját szolgálják. A család és a jóléti szolgáltatások nyújtója között partneri viszony van. A megfelelő szintű támogatás elengedhetetlen ahhoz, hogy segítsék a családok boldogulását. Még ha egyedi igények merülnek is fel, a beavatkozásoknak akkor is támogató jellegűnek kell lenniük. Ha egy gyermeket ki kell emelni a családból, ez mindenképpen időszakos, és azt a célt szolgálja, hogy a családi funkciók megerősödjenek, nem pedig azt, hogy egy hosszabb távú, folyamatos gondozási igényt kielégítsenek. Ezen a modellen belül Fox Harding kétféle megközelítést érzékel: egyiket azok köre képviseli, akik a család jogait védelmezik, míg a másik álláspont középpontjában az áll, hogy az állami beavatkozások a gyermek családban nevelkedésének célját szolgálják. A modell számol azzal, hogy a család és a gyermek között komplex kapcsolat van, amelyre építeni szükséges a beavatkozások során. Kritikája abban rejlik, hogy idealizálja a vér szerinti családot, illetve nem számol realisan a jóléti állam kapacitásaival és hajlandóságával a tekintetben, hogy mennyit képes családtámogatásra költeni, valamint túlzottan optimista a szakemberek prevenciók tevékenységének eredményességét illetően.

A *gyermekek jogait védő* modellben egyfelől a gyermeki jogok mindenekfelett álló védelme, másfelől a társadalmi felelősségvállalás jelenik meg. A Gyermekek Jogairól szóló 1989-es Egyezmény

jelentős szemléletváltást hozott a gyermekekkel való bánásmód terén. A gyermeki jogok védelme szempontjából a legfontosabb az egyéni igények és szükségletek kielégítése, az intervencióknak ezekhez kell igazodniuk, s ebben a folyamatban a gyermek aktív szereplőként van jelen. A gyermek részvétele, véleménynyilvánítása, meghallgatása esszenciális, szemben a többi modellel, melyekben alapvetően a védelemre helyeződik a hangsúly. Fox Harding azonban megjegyzi, hogy vannak olyan gyermeki jogok, amibe „bele kell nőni”, azaz nem univerzálisak és nem egyértelműek születéstől fogva. A felnőtt társadalomtól a gyermeki jogok védelme aktív közreműködést követel meg. Kritikaként fogalmazódik meg többek között, hogy a jogok mellett a kötelezettségek kérdése nehezen értelmezhető (Smith 2005: 22-27; Kirton 2009: 7-8).

A hazai gyermekvédelem Fox Harding tipizálása alapján az állami paternalista modellbe sorolható, habár az 1997-es Gyermekvédelmi törvény mindent átható értéke a gyermeki jogok széles körű védelme. A hazai törvényre nagy hatással volt az 1989-es angol gyermekvédelmi törvény, ami alapvetően a prevenciót részesíti előnyben. Ez elvi szinten azt jelenti, hogy alapvető kíváncsalom a hazai rendszerben is, hogy a gyermekeknek és a családnak minden segítséget meg kell kapniuk, hogy a gyermek a családban nevelkedhessen. Szellemisségében a hazai törvény gyermekközpontú, a gyakorlatban azonban a szolgáltatások elsősorban a válsághelyzetben lévő családokra koncentrálnak (Domszky 1999; Rácz 2013).

A Gyermekjogi Egyezmény (1989) azon jogok minimumának összessége, melyeket minden gyermek számára biztosítani kell.² Az Egyezmény széles körben meghatározza a gyermeki jogokat, melyeket három kategóriába sorolhatunk:

- 1) gondoskodáshoz, ellátáshoz való jogok: családtámogatások (családi egység megőrzése), egészség, szociális biztonság, oktatás, szabadidő és játék, különleges gondozás és védelem pl.: fogyatékkal élő gyermekek, menekültek számára, identitás, nemzetiség, vallásszabadság
- 2) védelmi jogok: védelem az erőszaktól és visszaélésektől, emberrablástól, emberkereskedelemtől, gyermekmunkától, szexuális kizsákmányolástól, háborús és fegyveres konfliktusoktól, a kábítószerrel való visszaéléstől, embertelen bánásmódtól a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben

- 3) részvételi jogok a gyermekek nézeteinek tiszteletben tartására, az egyesülés és a kifejezés szabadságának, valamint az információhoz való hozzáférés biztosítása.

A Gyermekjogi Egyezmény megszületésével a 'gyermek a szülő tulajdona' nézetet felváltotta az, hogy a szülő elsődleges felelőssége a gyermekről való gondoskodás. Az Egyezmény alapvetően megváltoztatta a gyermek mint fogalom értelmezését, és elősegítette, hogy a gyermeket a társadalmak értéként kezeljék, odafigyeljenek arra, hogy miként bánnak a gyermekekkel, miként értékelik a szükségleteiket és a kompetenciáikat (Robinson 2010). A modern egészségügy, szociális munka, gyermekvédelem úgy tekint a gyermekre, mint akinek speciális gyermeki jogai vannak emberi jogain túl.

Az Egyezmény megléte és előrehaladása összefügg a gyermekszegénység és általában a gyermekek fejlődése kérdéskörével. A gyermeki jogok érvényesítése kapcsán figyelni kell arra, hogy milyen makroszintű társadalmi problémák érintik a gyermekeket, és erre milyen politikai válaszok érkeznek – azaz, miként jelenik meg a gyermekek jólétének garantálása, a gazdasági válság hogyan hatott a gyermekekre és a szociális védelem intézményeire, valamint a tágabb támogatási környezetre. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága már a 2000-es évek elején úgy találta, hogy az egyes országokban általában jónak mondhatók a gyermekekkel kapcsolatos politikák, azonban az átfogó gyermekjogi megközelítések kevésbé érvényesülnek. A gyermekszegénység kérdése nem elég hangsúlyos az egyes helyzetértékelésekben, illetve a gyermekekkel és fiatalokkal való konzultációs lehetőségek sem kiterjedtek. A gazdasági válság hatása a gyermekekre egyértelmű: alultápláltság, gyermekmunka növekedése, fiatalok nagyobb arányú munkanélkülisége, gyermekek kizsákmányolásának, az erőszak és bántalmazás különböző formáinak növekedése, csökkenő iskoláztatás, az egészségügyi szolgáltatások igénybevételének visszaesése, érzelmi biztonság mérséklődése, az ellátással és védelemmel kapcsolatos közszolgáltatások hozzáféréseinek szűkülése. Mindezek a gyerekek jövőbeli kapacitásait is veszélyeztetik. Több szakértő is felhívja a figyelmet arra, hogy ha az országok felismerik a válság gyermekekre gyakorolt hatását, és egy jól kidolgozott stratégia mentén, hatékony eszköztárral válaszolnak a gazdasági válság következményeire – a civil társadalom bevonása, aktív

politikai párbeszéd folytatása, az adott kormány válságkezelő intézkedéseinek elszámoltatása mellett – a gyermekek helyzete stabilizálható. Ezek az eszközök magukban foglalják többek között a támogatott gyermekgondozási szolgáltatásokat, a gyermekek pszichés és mentális egészségére, addikciók csökkentésére irányuló szolgáltatásokat, preventív intézkedéseket, védik a szociális és a gyermekvédelmi szolgáltatásokba történő beruházásokat (Harper et al. 2010). Kanada például úgy tekint a gyermeki jogokra, hogy azok érvényesítése nemcsak jogi és morális kötelezettsége a felnőtt társadalomnak, hanem jó gazdasági és társadalmi beruházás is. Megfogalmazódott a gyermekekre irányuló politikák központosításának igénye, mely szerint ahhoz, hogy a gyermekek érdekei érvényesülni tudjanak, hogy készségeik fejlődése biztosított legyen, és hogy a társadalom teljes értékű tagjai lehessenek, szükség van a különböző kormányzati szervek és szintek közötti, széttagolt felelőségek egységesítésére (Canadian Coalition for the Rights of Children 2010). A Eurochild (2014) szerint egy állandó gyermekjogi irányítási rendszer kiépítése mellett az is nagyon fontos, hogy a politikusok, szakpolitikusok, köztisztviselők gyermeki jogi képzésben vegyenek részt. Kanada például azt is sürgeti, hogy határozzák meg, az éves költségvetési döntések milyen hatással vannak az összes gyermekre, illetve bizonyos gyermekcsoportokra. Magyarország 2007-ben a GDP 22,7%-át fordította szociális védelmi kiadásokra. 2009-re nőtt a kiadások GDP-n belüli aránya (24,3%), 2011-re viszont a 2007-es szintre esett vissza (23%). 2010–2013 között nőtt a szegények vagy kirekesztettek aránya mind a gyerekek, mind a teljes népesség körében. 2013-ban a népesség 33,5%-a, a gyermekek 43%-a tartozott ebbe a csoportba (Ferge – Darvas 2014: 65-66).

A gyermeki jogok megerősítésének igényét támasztja alá egy korábbi, 2006-os felmérés is, mely szerint az emberek 75%-a nem tudja, hogyan gyakorolja a jogait úgy, hogy másokét tiszteletben tartsa. A kutatásból az is kiderül, hogy a szülők jobban tisztában vannak a gyermeki jogokkal, mint maguk a gyermekek (Canadian Coalition for the Rights of Children 2010:22). A Századvég Alapítvány 2014-es közvélemény-kutatása szerint a társadalom többségének fontos, hogy tisztában legyenek az alapvető jogi ismeretekkel. A legtöbben (52%) a pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatban igényelnek tájékoztatást, 49% számára az ingatlan-

és gépjármű-ügyek intézéséhez lenne szükség pontosabb ismeretekre, több mint 40% jelölte meg a közigazgatási és bírósági ügyintézés területét. A mindennapokban a magánéleti, családi ügyekben (43%), illetve a munkaerőpiachoz kötődően (46%) használják legtöbbször a jogi ismereteket. A megkérdezett több mint 3000 ember szerint a leghatékonyabb módja a tájékoztatásnak a személyes információnyújtás, ezt követik az elektronikus jogi kiadványok, illetve a szakkönyvek.³

Megfogalmazódott, hogy nagyobb hangsúlyt kellene kapnia annak, hogy miként lehet a gyermekek és fiatalok segítőit bevonni a gyermekek nézeteinek tolmácsolásába a politikusok felé (Harper et al. 2010). Egy 2008-as kanadai, 9–18 évesek körében készült internetes felmérés⁴ arra hívja fel a figyelmet, hogy a részvétel biztosítása és a meghallgatásuk a legkevésbé érvényesülő területe a gyermeki jogoknak. Az alapvető ruházkodásról, élelemlről, iskolába járásról a szülők többsége gondoskodik, ugyanakkor a védelem biztosítása ingatag: a szülők 27%-a védi meg a gyermekét a megfélemlítéstől, 38% gondoskodik arról, hogy a gyermek biztonságban legyen a szülő munkaidejében, 22% beszélget a gyermekével a kábítószerrekről (Canadian Coalition for the Rights of Children 2010: 23-24). Több kutatás felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermekek és fiatalok azt szeretnék, ha a szolgáltatást nyújtók és a benne dolgozó szakemberek lehetőséget biztosítanának a döntésekbe való bevonódásra és a gyermekek önmagukért való felelősségvállalására érettségükhöz mérten. Ebben kulcsterület, hogy legyen választási lehetőségük a szolgáltatások igénybevétele terén, bevonják őket az ellátások tervezésébe, fejlesztésébe, kérjenek tőlük a minőségbiztosítás érdekében visszajelzést, kapjanak megfelelő tájékoztatást a jogaikról és az egyes ellátásokról, szolgáltatásokról. A gyermekvédelemből kilépőkkel kapcsolatban például problémát jelent, hogy a fiatalokat a kilépési folyamat megtervezésébe nem vonták be, nem kezelték őket partnerként. A fogyatékkal élő gyermekek esetében is kutatások igazolják, hogy az iskolai konzultációk nagy segítséget jelentenek számukra jogaik megértésében, ugyanakkor a szakemberek is inkább a fogyatékoságukat, mintsem a bennük rejlő képességeket látják. Egy másik kutatás például azt mutatja, hogy azokat a gyermekeket, akiket elbocsájtottak az iskolából, s ezáltal félbehagyták tanulmányaikat, egyáltalán nem kérdezték meg a fegyelmi tárgyalások során (idézi: Mainey et al. 2009: 20-22).

A gyermekek megértése és szociális környezetben való támogatása alapvetően két fő szempont érvényesítésén múlik:

- 1) A gyermekek holisztikus kezelésén, ami azt jelenti, hogy a kirekesztett gyerekeket (mint fogyatékkal élők, család nélkül felnőttek) a többségi társadalomban élő gyerekekhez hasonlóan kezeljük, a velük foglalkozó szakemberek biztosítják számukra a különböző programokon való részvételt, és hogy baráti kapcsolatokat ápolhassanak.
- 2) A család szerepének felismerése a gyermek életében megkerülhetetlen – a gyerekek is látják, hogy milyen támogatásokra van szükség ahhoz, hogy a család egyben maradjon, illetve a szakellátás idején is fontos kíváncsi a vér szerinti családdal való kapcsolattartás. Mindez az ellátórendszer szintjén jelenti az integrált család és közösségi alapú ellátások felé való elmozdulást, hatékony szolgáltatási és gondozási csomagok biztosítását a gyerekek és szüleik számára (Mainey et al. 2009; European Commission Daphne Programme 2007; Volunteer Development Agency 2011). A gyermekvédelemben élő gyerekek esetében az is nagyon fontos, hogy az ellátás egyfajta terápiás közeget jelentsen, a gyerekek a szakemberek támogatása mellett megtanulják kezelni a stresszt, feldolgozni a traumáikat, kialakítani a helyes viselkedésmódot, érzelmileg is biztonságban lenni. Ehhez elengedhetetlen, hogy a szakemberek a gyerekek erősségeire koncentrálnak, ismerjék fel, hogy miben tehetségesek, és azon a területen támogassák is őket. A szakembereknek hinniük kell abban, hogy a gyerekek képesek kibontakoztatni tehetségüket, éppen ezért ezektől a tevékenységektől büntetési célból sem szabad őket megfosztani. A gyermekek felelősségvállalásának növelése és pozitív jövőképe stabil érzelmi állapotban alapozható meg, amelyben a szakemberek az elsődleges felelősség (Furnivall – Grant 2014).

A participáció úgy is értelmezhető, mint a meghallgatás pedagógiája, amely biztosítja, hogy a gyerekek álláspontját, véleményét meghallgassák, ezzel garantálva annak a lehetőségét, hogy megértsék őket. A meghallgatás nemcsak a kíváncsi meghallgatást jelenti, hanem odafigyelést és jogot a véleményformálásra, vitára, a dolgok megkérdőjelezésére. A gyermekek kiszolgáltatott, rászoruló cso-

portként való kezelése csak azt erősíti, hogy megtagadják tőlük a véleménynyilvánításhoz való jogot. Az, hogy a gyerekek érvényesíthetik-e gyermeki jogaikat, attól függ, hogy a felnőttek mennyire képesek odafigyelni a gyerekekre, a társadalomba mennyire van beágyazva a hallgatás pedagógiája mint szemlélet (Te One 2011). Magyarországon 2013-ban készült el az első civil jelentés, mely a 2006–2012 közötti időszakot tekinti át a gyermeki jogok érvényesülése terén. A civil jelentés széles körű összefogásra és partnerségre épült, melyben jelentős civil szervezetek, szakemberek, gyermekjogi szakértők vettek részt, továbbá a gyerekeket is megkérdezték írásos vagy rajzos formában azzal kapcsolatban, hogy a gyermeki jogokat hogyan látják. A jelentés számos problémára felhívja a jogok érvényesülése kapcsán a figyelmet. Az Egyezmény ismertsége kapcsán elmondható például, hogy az Eurobarometer 2008-as és 2009-es adatai alapján az EU-tagországok közül hazánkban ismerik a legkevésbé a gyermeki jogokat, és a 18 évnél fiatalabbaknak csak 60%-a tud arról, hogy öt különleges jogok illetik meg [Civil (Alternatív) jelentés 2013: 10].

A családból kiemelt gyermekek és fiatalok életében történt nagy változás és a támogatói háló elvesztése miatt mind az intézményes, mind a nevelőszülői ellátásban lévőknek szükségük van stabil, biztonságos otthonra, érdekképviselőre, tanulmányaikban való segítségnyújtásra, kiterjedt kapcsolatokra a kortársakkal, de ami a legfontosabb, egy stabil, gondoskodó, támogató felnőttre (LEARNs é.n.). Éppen ezért több országban támogatott a rokonokhoz való kihelyezés a nevelőszülői ellátás helyett, bár egy kanadai kutatás ezzel kapcsolatban rávilágít arra, hogy a szakemberek szerint a rokonok ugyanolyan küzdelmeken mennek keresztül, mint a vér szerinti szülők, akiktől kiemelték a gyerekeket (Brisebois et al. 2013).

A gyermeki jogok érvényesítésének gyermekvédelmi színterei: hazai példák

2014. november 20-án, a gyermeki jogok világnapján került megrendezésre az Országos Gyermekvédelmi Konferencia, melynek célja a Gyermekjogi Egyezményről való megemlékezés volt, elfogadásának 25. évfordulója alkalmából. A FICE (Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége Magyarországi Egyesülete) két fontos területen

járult hozzá a megemlékezéshez: a *Jó gyakorlatok a gyermekvédelemben* című pályázattal és a *Gyermekparlament* ülésének lebonyolításával.

A pályázat célja az volt, hogy a gyermekjóléti alapellátásban és a gyermekvédelmi szakellátásban kialakult és a tapasztalatok által igazolt leginnovatívabbnak minősülő eljárásokat összegyűjtsük és hosszabb távon szakmai körökben terjeszthetővé tegyük. A pályázat témája a Gyermeki jogok védelme és érvényesítése volt. Ezzel párhuzamosan ülésezett a XV. Gyermekparlament, ahol 40 gyermek és fiatal felnőtt vitatta meg, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élők esetében mit jelent a sikeres társadalmi integráció. A Gyermekparlament az ülést követően beszámolt a konferencián részt vevő döntéshozóknak és szakembereknek, hogy milyen változtatásokra, segítő mechanizmusok beépítésére, szakmai programokra lenne szükség a gyermekek és fiatalok álláspontja és kíváncsiak szerint a sikeres társadalmi beilleszkedéshez.

A következőkben elsőként a *Jó gyakorlat a gyermekvédelemben* című pályázati kiírásra beérkezett programokat tipizáljuk abból a szempontból, hogy a gyermeki jogok védelme és érvényesítése miként jelenik meg a területi munkában, a gyermekjóléti alapellátás és a gyermekvédelmi szakellátás területén milyen újító kezdeményezések születtek, és ezek mentén milyen innovatív megoldások terjeszthetők szélesebb körben a gyermekvédelmi rendszer fejlesztése céljából.

Innovatív kezdeményezések a gyermekvédelemben

Az innovatív gyermekvédelmi megoldások, helyi szintű kezdeményezések gyűjtése és azok szélesebb szakmai közegben való terjesztése fontos eleme a gyermekvédelmi munka módszertani megalapozásának. Intézményi szinten a jó gyakorlatok képezik a módszertani építkezés elemi egységét (Domszky 2011: 10).

Összesen 19 pályázat érkezett be, ebből 3 a gyermekjóléti alapellátás területéről. Aktívak voltak a fővárosi intézmények, két szervezet pedig több pályázatot is benyújtott.

A jó gyakorlatokat abból a szempontból tipizáljuk, hogy azokban a gyermeki jogok védelme és érvényesítése milyen módon jelenik meg.⁵ A pályázó szervezetek a gyerekeket nem minden esetben elsődleges célcsoportként szólították meg,

azaz különbséget kell tennünk azok között a jó gyakorlatok között, amelyeknek közvetlen célcsoportját alkotják a gyerekek, illetve azok között, ahol a gyerekek jogai közvetett módon érvényesülnek, például a szakemberek munkája vagy a szülői bánásmódok megerősítése révén.

A pályázatoknak alapvetően négy nagyobb típusa különíthető el:

1. gyerekeket célzó programok
2. szülőket célzó programok
3. szakembereknek szóló programok
4. rendszerfejlesztést célzó programok.

A gyerekeket célzó programok további altípusokba rendezhetők,⁶ mint:

- a) gyermeki jogok oktatására épülő programok
- b) a gyerekek személyiségének, kompetenciáinak fejlesztésére, tudásuk növelésére irányuló programok
- c) társadalmi szemléletformálásra épülő programok.

A beküldött jó gyakorlatok közül 13 pályázat elsődleges célcsoportját a gyerekek adták.

A **gyermeki jogok oktatására** épülő programok (2 pályázat) különböző módon érték

el a gyerekeket, például jogi tábor keretében, ahol arra reflektáltak, hogy a javítóintézetben nevelkedők jellemzően nem ismerik az eljárás szereplőit, szakaszait és saját jogaikat. Ez esetben a fejlesztendő kompetenciák és célok a következők voltak: „Felelősségvállalás, áldozati érzelmek megismerése, tudatosság, érdekképviselő erősítése, jogi ismeretek bővítése, kommunikációs szint növelése, prevenció, bűnismétlés csökkentése.” Egy másik ide sorolható jó gyakorlat keretében az együtt nevelkedő gyerekek megalkották saját alkotmányukat, amelyben a jogok és kötelességek rendszerét rögzítették, viselkedésmintákat adva a gyerekek és fiatalok számára. Az elfogadott szabályrendszer mindennapi alkalmazása során az alábbi fő célok kerültek megfogalmazásra: a gyerekek döntési helyzetekben legyenek képesek határozottak lenni, megnyilvánulásaikban jelenjenek meg a demokratikus attitűdök, megfelelő módon nyilvánítsanak véleményt, ismerjék fel saját és társaik értékeit, tartsák tiszteltben egymást, legyenek empátikusak. Az ebbe a típusba sorolt pályázatok kapcsán alapvető célként fogalmazódik meg a jogtudatos magatartások kialakításának támogatása.

1. táblázat

Pályázatok típusai a célcsoport és a megvalósított cél mentén

Gyermek mint közvetlen célcsoport		
Gyermeki jogok oktatására épülő programok	Gyermeknek személyiségének, kompetenciáinak fejlesztésére, tudásuk növelésére irányuló programok	Társadalmi szemléletformálásra épülő programok
<ul style="list-style-type: none"> jogi tábor alkotmány készítése és alkalmazása 	<ul style="list-style-type: none"> drogprevenció, egyéb tematikus programok komplex életmódprogram háztartási ismeretek átadását célzó program tehetséggondozás mentorálás csapatépítés 	<ul style="list-style-type: none"> széles társadalmi összefogással megvalósuló sportprogram/célcsoport értékeinek bemutatása a társadalom előtt
Gyermek mint közvetett célcsoport		
Szülőket célzó programok	Szakembereknek szóló programok	Rendszerfejlesztést célzó programok
<ul style="list-style-type: none"> szülői kompetenciákat fejlesztő program szegénységet csökkentő program 	<ul style="list-style-type: none"> tréningek szakmai továbbképzések 	<ul style="list-style-type: none"> minőségbiztosítási rendszer kiépítése a pedagógiai munkában informatikai fejlesztés

A **gyermekek személyiségének, kompetenciáinak fejlesztésére, tudásuk növelésére** irányuló programok (9 pályázat) többféle módon jutottak el a gyerekekhez, és különböző formában jelenítették meg a gyermeki jogok érvényesítését. Voltak pályázatok, amelyek komplex módon, több téma-területet átfogóan igyekeztek a gyerekek és fiatalok tudásán vagy szemléletén változtatni. Példaként emelhetjük ki azt a programot, amelyben egy tematikus rendezvénysorozat keretében ismerkedhettek különböző témákkal, mint pl. drogfogyasztás, ártalomcsökkentés, testi-lelki egészség, civilitás, művészetek szerepe. Mindennek mottója a játszva tanulás volt. *„Az élmények segítségével megfelelő motiváció alakulhat ki az ismeretek befogadásához. A passzív befogadást felválthatja az örömteli megismerő tevékenység. Így az ismeretközlés és kompetenciafejlesztés egymást kézen fogva, játékosan jelenik meg és fejtheti ki várt hatását.”* Egy másik jó gyakorlat a felnőtté válást helyezte a középpontba, ahol a fiatalok a háztartási ismereteiket (mint mosás, főzés, takarítás, lakberendezés stb.) mélyíthették el rendszeres foglalkozások keretében. Kifejezetten az iskolai hátrányok leküzdését célozta az a pályázat, melynek keretében egy mentori rendszer került kidolgozásra és bevezetésre. Két szervezet a tehetséggondozást tartotta kiemelten fontosnak a gyermeki jogok érvényesítése terén. Még egy pályázatot érdemes ebben a kategóriában megemlíteni, amely olyan komplex pedagógiai rendszert, ún. életmód-módszert alakított ki, amely átfogja a gyermekotthonban élők életét, és gyógyító elemeket is tartalmaz. A szakmai program arra reflektál, hogy a szakellátásba kerülő gyermekek egyre későbbi életszakaszban, jellemzően pubertás korban kerülnek be a gyermekvédelmi intézményekbe, egyre több a speciális szükségletű ellátott, ehhez pedig komplex pedagógiai módszertanra van szükség a mindennapi működésben.

A **társadalmi szemléletformálásra** épülő programok altémába sorolt mindkét pályázat széles összefogáson alapul. Az egyik egy összművészeti találkozó, melynek keretében a műsor egyéni és zenekari darabokból, valamint színházi előadásokból tevődött össze, a résztvevők köre családban élő és gyermekvédelemben nevelkedett gyermekek egyaránt. *„A köztudatban általában az a kép él, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban lévőek mind szerencsétlen sorsú, elesett, tehetetlen gyermekek (...). Azokra a gyerekekre kívánjuk felhívni a figyelmet,*

akik tehetségüknek köszönhetően, akár valamilyen fogyatékkosságuk mellett egy művészeti ágba – zene, színjátszás, képzőművészeti alkotás – jeleskednek.” Az altéma másik pályázata az I. Gyermekmaraton, melynek célja az akarat erő és a kitartás fejlesztése, a gyerekek jellemének formálása a sport révén, a helyes önértékelés kialakulása érdekében.

Hat pályázat esetében a gyermekek és fiatalok közvetett célcsoportként jelentek meg. A **szülőknek szóló** programok (2 pályázat) egyikét egy szakellátási, a másikat pedig egy alapellátási intézmény nyújtotta be. A gyermekotthoni pályázat a vér szerinti családdal való kapcsolat erősítését célozta, és a szülők gyermekgondozással, neveléssel kapcsolatos szülői kompetenciáit igyekezett fejleszteni. *„Több esetben tapasztaltuk, hogy a szülők minden erőfeszítése és jó szándéka ellenére is diszfunkcionál a család. Azt is tapasztaltuk, hogy egész egyszerűen a praktikus ismeretek hiánya az, ami gátolja a családot a család funkciójának megvalósulásában, illetve a szülői szerepek megjelenésében.”* A programban a gyerekek és a szülők együtt vettek részt. A másik pályázat az adott település lakosságának – ezen belül kiemelt célcsoport az 5–18 évesek köre – életminőségét kívánta javítani, célja a helyes életvezetés elsajátításának támogatása, a szegénység és hátrányos helyzet csökkentése, esélyegyenlőség biztosítása, testi-lelki-mentális egészségi állapot megőrzésének támogatása. *„Egész életet átölelő helyi szociális program, amely a gyermek születésétől, felnőtté válásával folytatva kihat időskoráig, az alapvető társadalmi értékek és normák preferálásával, útmutatás biztosításával.”*

A **szakembereknek szóló** programok (2 pályázat) alapvetően arra az igényre reflektálnak, hogy fontos a gyermeki jogok érdekérvényesítését képviselő szakemberek felkészítése, szakmai kompetenciájuk növelése, mentálhigiénés gondozása. Az egyik esetben egy komplex, helyi szintű képzési program került bevezetésre, mely a heti rendszerességgel felálló teamekből, esetfeldolgozásra épülő kiscsoportos munkából, évi egy alkalommal két-napos, külső helyszínre szervezett szakmai továbbképzésből, továbbá a szakember otthoni felkészülésére épülő, előadás formájában történő prezentációjából tevődik össze. A másik esetben egy tréning valósult meg az egyik javítóintézetben, melynek célja a *„konfliktusmegoldás, együttműködés, problémafeldolgozás, hitelesség, szakmai önismeret, egymás iránti bizalom, elfogadás, empátia, kreativitás”* szak-

mai támogatása. A tréning egynapos volt, külső helyszínen valósult meg 18-20 fő részvételével. Az intézmény dolgozói 6 csoportba rendeződve vettek részt a tréningen, majd a záró rendezvényen közösen vitathatták meg tapasztalataikat.

A **rendszerfejlesztést** célzó programok közé két pályázat sorolható. Az egyik pályázat esetében informatikai rendszerek kifejlesztésére került sor, melyek a gyermekvédelmi szakellátó intézmények működését képesek stabilabbá tenni szervezeti szinten. *„A szakmai munka jellegzetességei mellett az egyik legnagyobb terhet az adminisztráció, illetve az adminisztrált adatokkal, információkkal történő munkavégzés jelenti a kollégáknak.”* Éppen ezért olyan adminisztrációs felületeket fejlesztett a pályázó szervezet, amelyek képesek minimalizálni az információ rögzítéséhez szükséges időt, és a már egyszer rögzített információt hozzáférhetővé teszik. A fejlesztés eredménye, hogy a szoftver a gyermekotthonokban dolgozók mindennapi szükségleteihez igazodik, és a következő funkciókat szolgálja ki: csoportbeosztások tervezése, munkaidő-elszámolás, csoportnapló, étlaptervezés, statisztikai adatszolgáltatások. A pályázat másik része az életkezdés támogatását tűzte ki célul, és az utógondozói ellátásban részesülők foglalkoztatására épül, melynek keretében a szervezet különböző munkakörökben alkalmazza a fiatal felnőtteket, mint takarító, karbantartó, asztalos, villanyszerelő, pénzügyi, informatikai munkatárs. A másik rendszerfejlesztéssel kapcsolatos pályázat a gyermekvédelmi korrekciós pedagógiai folyamatokra vonatkoztatott minőségirányítási rendszer bevezetését és későbbi működtetését célozta. A program a következő modulokat tartalmazta: előkészítő tréning, adaptációs szakasz, utánkövetés, dokumentáció elkészítése, auditálás. A pályázó tapasztalata szerint a minőségbiztosítási rendszer kiépítése alatt a gyermekotthonban dolgozók problémamegoldó képessége fejlődött, javult a kiszámíthatóság, tervszerűség, és erősödött a csapatmunka is. A szakmai munka hatékonysága az intézményben objektíven mérhetővé vált, ezzel az ellátás színvonala nőtt.

Láthattuk, hogy a *Jó gyakorlat a gyermekvédelemben* pályázat keretében a különböző szervezetek többféle úton közelítettek a gyermeki jogok védelme és érvényesítése témakörhöz. Megjelent a gondoskodáshoz, ellátáshoz való jogok védelme mint a családi egység megőrzésének támogatása, az egészség, szociális biztonság, oktatás, szabadidő és

játéktevékenységek támogatása, széles körben megjelent az információhoz való hozzáférés biztosítása, és volt néhány pályázat, mely érintette a védelmi jogok kérdéskörét is, az erőszaktól, kábítószerrel való visszaéléstől szembeni védelem témájának pályázati programba való beépítése révén.

A következőkben a participáció fontosságát ismertetjük, bemutatva a *Gyermekeparlament* munkájának szerepét a gyermeki jogok érvényesítése terén.

Gyermekeparlament a társadalmi integrációról

A Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke értelmében minden gyermek számára biztosítani kell azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, és figyelemmel korára, érettségi fokára véleményét tekintetbe kell venni. *„A részvétel az a folyamat, amelynek a segítségével a fiatalok önbizalmat és önbecsülést szerezhetnek, készségeket és képességeket sajátíthatnak el, gyakorolhatnak”* (Hazai 2014:359). A participáció során a fiatal *kezdeményező*, hiszen felismeri, hogy egy adott probléma a saját és kortársai életét is érinti, többek nevében fogalmaz meg igényt, tesz megoldási javaslatot. A részvétel közéleti szerep (Hazai 2014).

A FICE 2001-ben szervezte meg az első gyermekeparlamentet. Egy alkalommal kb. 40-70 15-20 év közötti ellátott vesz részt az ülésen. Mindannyian az ország különböző pontjain lévő gyermekotthonokból vagy nevelőszülői ellátásból érkeznek. Az eddigi üléseken számos téma került megvitatásra, például: gyermekotthoni élet nehézségei, a gondozásba vett testvérek külön történő elhelyezésének kérdése, homoszexualitás kezelése a gyermekotthonban, kiskorú anya és gyermeke együttes elhelyezése, zsebpénz felhasználása, otthonteremtési támogatás igénybe vétele (Hazai 2014). A XV. Gyermekeparlament küldötteinek kiválasztása is a gyermekek által történt a gyermekönkormányzatokon keresztül. Ahol nem működik gyermekönkormányzat, ott szabadon választott eljárás keretében kerültek kiválasztásra a küldöttek. A parlamenti ülést minden esetben egy felkészítő előzi meg, hogy a küldöttek felkészülhessenek a témában, kialakíthassák közös álláspontjukat, és megfogalmazhassák kívánalmaikat.⁷ A gyermekeparlament témája a sikeres társadalmi integráció elősegítése volt, mottója pedig: *„Saját jogunkon éljük teljes – elégedett és biztonságos – életünket.”*

A részt vevő fiatalok nagyon fontos témákat érintettek, és mind egyéni szinten, mind rendszerszinten megfogalmazták, hogy milyen változásokra lenne szükség, hogy társadalmi integrációjukat sikeresen meg tudják alapozni.

Egyéni – gyermeki szinten a következő főbb javaslatokat tették:

- szakellátó helyek megnyitása nyilvános programokkal a társadalom, környezet felé minél fiatalabb életkorban
- kortárs segítő rendszer kidolgozása, pozitív példák közvetítése az ellátottak felé
- intenzívebb bevonódás a gazdálkodásba és az önálló életvitelhez kapcsolódó tevékenységekbe
- önmaguk és helyzetük elfogadása, reális énkép kialakítása
- véleménynyilvánításhoz való jog aktív gyakorlása.

A környezet felé, a gyermekvédelmi rendszer fejlesztése érdekében pedig a legfontosabb javaslatok a következők:

- olyan programok, fórumok támogatása, ahol a társadalom a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek értékeit megismerheti (társadalmi érzékenyítés)
- oktatási részvétel támogatása, a tankötelezettségi korhatár visszaállítása 18 évre, sikeres nem nappali – érettségis vagy szakmát adó – tanulmányok esetén az utógondozói ellátás felső életkori határának megemlése, egyéni igényekhez igazítva
- hiteles szakemberek képzése, támogatása
- mentori rendszer támogatása
- sportolási és egyéb rekreációs lehetőségek támogatása
- érdekképviselések hatékonyabb működtetése (gyermekönkormányzat, gyermekparlament) (Major 2014).

A társadalmi integráció sikeréhez számos fontos rendszerszintű fejlesztést fogalmaztak meg a küldöttek. Mint korábban is utaltunk rá, nagyon fontos, hogy a gyerekek erősségeire és tehetségére helyeződjön a hangsúly a gyermekvédelmi gondoskodásban. A sikeres példák bemutatása is nagyban hozzájárulhat a gyerekek és fiatalok motiválásához (Furnivall-Grant 2014; Rácz 2009). Több tanulmány hívja fel a mentori rendszer kiépítésének fontosságára a hangsúlyt, ahol egy stabil, pozitív

személy nyújt a felzárkóztatásban, iskolai előmenetelben, különböző szolgáltatásokhoz való hozzáférésben segítséget. A kapcsolat alapja a bizalom. A mentor érzelmileg is képes stabilizálni a gyermeket, és támogatásával elvezetni őt egy független (támogató rendszer nélküli) élethez (LEARNS é.n.). Ennek az igényére reagáltak a Gyermekparlament résztvevői is. Felmerült a sikeres példák bemutatása mellett egy kortárs segítő hálózat kiépítése is a hiteles tájékoztatás érdekében különböző témákban, például a szenvedélybetegség kapcsán: „(...) az a tapasztalatom, hogy sokkal jobban elfogadják attól, aki olyan élethelyzetekben, egy olyan hiteles embertől, aki tényleg végigjárta ezt az egészet és megcsinálta, mint egy olyan embertől, aki ült egy könyv előtt, megtanulta a tanfolyamokon, hogy ez micsoda, mit kell csinálni, mint egy olyan embertől, aki elmondja, hogy mit ne csináljatok.” „Mert én nem akarom meggyőzni őt arról, hogy ne drogozzon. Én elmondok neki tényeket, hogy nézd meg, mit értem el, aztán gondolkozz el rajta.”

Mind a nevelőszülői, mind az intézményes ellátásban kiemelten fontos a vér szerinti családdal való kapcsolattartás támogatása, az identitás megerősítése. A gyermekvédelemben élők közül sokan arról számolnak be, hogy nem tartoznak sehova, gyökértelesennek érzik magukat. A gyermekvédelemben élő gyermekek és fiatalok többsége napi szinten találkozik a kirekesztéssel, diszkriminációval. Minden gyermekparlamenten elhangzott, hogy a gyerekek és fiatalok szégyellik, rejtegetik helyzetüket, szeretnék lebontani a körük épült, negatív társadalmi képekből megkövült falat (Rácz 2012; Hazai 2014). „Próbálkozunk, van egy kép, amit mindig magunk előtt tolunk, (...) így alpból nincs önbizalmunk, mert érzelmileg sérültek vagyunk.”

A gyerekek és fiatalok az ellátás során sok esetben azt is sérelmezik, hogy a szűkebb-tágabb környezettől, barátaiktól, rokonaiktól, ezáltal kulturális hagyományaiktól, örökségüktől elszakadnak, és a kapcsolatok ápolása is nehézségekbe ütközik. A gyerekek arról is beszámolnak, hogy a szakemberek nem tájékoztatják őket a gyermeki jogokról és arról, hogy a véleményüknek hogyan adhatnak hangot, számukra milyen fórumok biztosítottak. A gondozásból kikerülők esetében is nagyon szűkös szociális hálóról beszélhetünk, és valójában készségeikben (pénzkezelés, háztartás vezetése, munkakeresés)

sincsenek felkészülve a fiatalok, hogy önálló életet éljenek. Sokuk tapasztalata a rendszerben, hogy bántalmazták, elhanyagolják őket, maguk a szakemberek sem veszik komolyan az ellátottakat, továbbá, hogy bizonyos szolgáltatásokhoz (addiktológia, gyermekpszichiátria) nem tudnak hozzájutni, vagy csak hosszas várakozás, állapotromlás után. Kudarcaik az oktatási rendszerben is tetten érhetők, melyek a társadalmi integrációt nagyban megnehezítik. Nehéz helyzetben vannak a fogyatékkal élő gyermekek és fiatalok is, hiszen a többség nem fér hozzá megfelelő szolgáltatásokhoz, és mint célcsoport sokkal inkább kiszolgáltatottak⁸ (Canadian Coalition for the Rights of Children 2010; Rácz 2012; Csurgó – Rácz 2012).

Kutatások szerint a gyerekek arra vágyanak, hogy a szakemberek érzelmi és gyakorlati támogatást tudjanak nyújtani számukra. Hill (1999) összegezte, hogy a gyerekek milyen tulajdonságokat keresnek a dolgozóknál: mutassanak hajlandóságot a meghallgatásra, empatikusak és megbízhatók legyenek, intézkedjenek a gyerek ügyében, bizalmasan lehessen velük beszélni, tartsák tiszteletben a gyereket, úgy tekintsen rájuk, mint teljes értékű személyekre. Ezzel szemben a rossz szakember nem hallgatja meg a gyereket, nem tartja be az ígéreteket, túl sok hatalma van a gyerek élete felett, nem osztja meg vele az információkat, nem veszi figyelembe a véleményét (idézi: Oliver 2010:4). A megfelelő szakembert tehát számos készség jellemzi: kommunikációs készség (ideértve a fogyatékkal élő gyerekekkel való kommunikációt); információmegosztás képessége az ún. 'tudnod kell' elv alapján, érzelmi szükségletek kielégítése, a gyerekek aktív bevonása a gyermekvédelmi folyamatokba, a gyerekek bevonásának segítése az ellátásukkal, gondozásukkal kapcsolatos döntésekbe (Children's Rights Director for England 2012). Ennek az igénye fogalmazódott meg a Gyermekparlamentben is, hogy legyen terük és lehetőségük a véleménynyilvánításra, az életükkel kapcsolatos döntésekbe való aktív bevonódásba.

A küldöttek kiemelték, hogy fontosnak tartják a szakemberek folyamatos képzését és a férfi munkavállalók nagyobb számban való bevonását a gyermekvédelembe. Nemzetközi tapasztalatok szerint a fiatalok szívesen részt vennének olyan szakembereknek szóló tréning-

eken, amelyeken közvetlenül kifejtethnék a szakembereknek azzal kapcsolatos álláspontjukat, hogy milyen típusú segítségre van szükségük (Children's Rights Director for England 2012). A nevelőszülőknél élő gyermekek azt is megfogalmazták, hogy kevesebb korlátozást szeretnének az ellátásban, illetve több segítséget a vér szerinti szülőkkel való kapcsolattartásban. A családba való visszakerülés esetén, ha mégsem működne a családi élet, azt szeretnék, ha ugyanahhoz a nevelőszülőhöz mehetnének vissza, valamint, hogy az ellátásból kilépve is legyen lehetőségük a befogadó családdal a kapcsolattartásra, igény szerint, eseti jelleggel kisebb támogatásra. Egy nevelőszülői ellátásról készített kutatás eredményei szerint⁹ a gyerekek számára fontos lenne, ha a nevelőszülők jobban éreztetnék, hogy a gondozottak is teljes értékűek a családban, több támogatást kapnának a külső programokhoz (például ottalvás a barátoknál, kirándulásokon való részvétel, esti kimaradás), valamint hasonló vallású és etnikai hátterű családhoz kerülhetnének (Children's Rights Director for England 2012).

A XV. Gyermekparlamenten is megerősítést nyert, hogy szükséges lenne a sport és egyéb szabadidős, rekreációs tevékenységek nagyobb mértékű támogatására. Ezzel kapcsolatban elhangzott az is, hogy ne lehessen büntetési célból ezeket a tevékenységeket korlátozni: „(...) *a sporttól való eltiltás ne lehessen büntetés. Hogyha valaki a szabadidejét szeretné így eltölteni, vagy valami nem működik épp úgy az életében, utána ne azzal büntessék, akkor emiatt ne tiltsák el a sporttól, mert azt mondják, hogy a tanulmányi eredményei nem jók.*”

A küldöttek utaltak arra is, hogy az ország különböző területein és az egyes ellátások (intézményes kontra nevelőszülői ellátás) viszonylatában nem egységes az ellátás és támogatás mértéke és színvonala. Rácz (2012) kutatása a nagykorúak támogatási rendszere kapcsán találta azt, hogy a szakmai támogatás diszkrecionális, mivel sok esetben a gyermekvédelmi szakemberek megítélésétől függ, hogy a fiatal felnőtt milyen típusú segítségre érdemes. Továbbá implicit szelekció érvényesül, hiszen a fiatal felnőttek nem rendelkeznek arra vonatkozóan információval, hogy milyen támogatásokban részesülhetnek.

Összegzés

Ahogy a XV. Gyermekparlamenti ülés is mutatta, a gyerekek és fiatalok nagyon határozott véleményt tudnak megfogalmazni a kapott ellátásokról és szolgáltatásokról. Helyzetüket világosan látják, és arra is nagyon pontosan tudnak reflektálni, hogy milyen egyéni és rendszerszintű változtatásokra van szükség, hogy sikeresen tudjanak integrálódni a társadalomba. A gyerekek és fiatalok nézőpontja nagyban segíti a nevelési folyamatok megértését, és azt demonstrálja, hogy a fiatalok nem feltétlenül gondolják azt, amit a felnőttek. A gyerekek véleményt tudnak nyilvánítani az életükről és a szüleik, gondozóik viselkedéséről, a dolgokhoz való hozzáállásukról és érzéseikről. Üzenetük a felnőtt társadalom felé jogaik gyakorlása érdekében így szól: „*Hallgassatok meg minket, nézzétek meg, hogy szükségünk van-e valamire, segítsétek a családunkkal való kapcsolattartást, biztosítsatok nekünk biztonságot, és emlékezzetek, hogy mi is emberek vagyunk*” (Oliver 2010:32). A küldötték úgy érzik, ehhez annyit tehetnek hozzá, hogy elfogadják, „*ahogy a társadalom hat ránk, mi is úgy hatunk vissza a társadalomra (...) nekünk meg kell tanulnunk elfogadni a társadalmat is.*” A gyerekek és fiatalok többsége érti, hogy mit jelent a gondozás, nevelés, de szívesen fogadnának ezzel kapcsolatban felkészítést. Ez azért is nagyon fontos, mert a neveléssel kapcsolatos tapasztalataik hatással lesznek arra, hogy ők milyen szülők lesznek (Madge – Willmott 2007). A *Jó gyakorlatok a gyermekvédelemben* pályázat programjai pedig megerősítik, hogy elengedhetetlen a módszertani építkezés legalacsonyabb szintjén is a tudatos „*problémamegoldó, tapasztalatszerző, -egyeztető és szakmai szabályalkotó*” munka a gyermekvédelmi szakma fejlesztése érdekében. Ehhez az egyes szervezetek szintjén folyamatos megoldáskeresésre, önreflexióra van szükség (Domszky 2011: 2; 9). Mindehhez pedig nélkülözhetetlen az el látottak véleményének értő figyelemmel történő meghallgatása.

Irodalom

Children's Rights Director for England (2012): Children's viewsonfostering. <http://www.fosteringoutcomes.org/wp-content/uploads/REPORT-Childrens-Views-on-Fostering-2012.pdf> (Utolsó elérés: 2014.08.06.)

Brisebois, Kimberly - Kernsmith, D. Poco – Carcone, Idalski April (2013): The Relationship Between Caseworker Attitudes About Kinship Care and Removal Decisions Journal of Family Social Work, 16:5. pp. 403-417.

Civil (alternatív) jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény Magyarországi végrehajtásáról 2006–2012 (2013). Budapest: Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület

Civil jelentés a gyermekesélyekről (2012-2013) (2014). (szerk.: Ferge Zsuzsa – Darvas Ágnes) Budapest: Gyerekesély Közhazsnú Egyesület http://www.gyere.net/downloads/Civil_jelentes_2012-2013.pdf (Utolsó elérés: 2014.12.16.)

Canadian Coalition for the Rights of Children (2010): Right inprinciple, right inpractice. Implementation of the Convention on the Rights of the Child in Canada. Ottawa <http://rightsofchildren.ca/wp-content/uploads/CCRC-report-on-rights-of-children-in-Canada.pdf> (Utolsó elérés: 2014.08.06.)

Csurgó Bernadett – Rácz Andrea (2012): Fogytékossággal élő fiatal felnőttek életútjának alakulása a gyermekvédelem árnyékában. In *Gyermekvédelemben nevelkedettek társadalmi integrációs esélyei* (szerk. Rácz Andrea) Budapest: Rubeus Egyesület pp. 53–76. http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2013/09/24428_gyermek_es_ifjusagvedelmi_tanulmanyok_elso_kotet.pdf (Utolsó elérés: 2014.12.27.)

Domszky András (1999): Gyermek- és ifjúságvédelem (Jegyzet). Budapest: Államigazgatási Főiskola

Domszky András: A gyermekvédelmi módszertan társadalmi konstrukciója. A módszertan mint változáskövetés. Kapocs, 2011/3. pp. 2–13.

Dr. Hazai Istvánné: A FICE szerepe a fiatalok jogainak gyakorlására és társadalmi aktivitásuk fokozására. In (szerk. Rácz Andrea) *JÓ SZÜLŐ-E AZ ÁLLAM? A corporate parenting terminus gyakorlatban való megjelenése.* (Gyermek- és ifjúságvédelmi Tanulmányok könyvsorozat IV. kötet) pp. 357–370. Budapest: Rubeus Egyesület http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/CP-nemzetkozi_2014_final.pdf (Utolsó elérés: 2014.12.28.)

Egyezmény a gyermek jogairól. (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New York-ban, 1989. november 20-án. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény)

Eurochild (2014): Mainstreaming children's rights in EU legislation, policy and budget. Lessons from practice. Discussion paper, February 2014

European Commission Daphne Programme (2007): De-institutionalising and transforming children's services. A guide to good practice. Birmingham: University of Birmingham

Furnivall, Judy - Grant, Edwina (2014): Trauma sensitive practice with children in care. Glasgow: Institute for Research and Innovation in Social Services.

Harper, Caroline – Jones, Nicola – Tincati, Carlotta (2010): Opportunities and challenges in promoting policy- and practice-relevant knowledge on childrights. Working Paper 318. London: Overseas Development Institute

Kirton, Derek (2009): Child Social Work Policy & Practice. London: SAGE Publications Ltd.

LEARNS (é.n.) Mentoring Children in Foster Care: Considerations and Partnership Strategies for Senior Corps Directors. Portland https://www.nationalserviceresources.gov/files/legacy/filemanager/download/learns/Mentoring_Children_in_Foster_Care_Final_Revised.pdf (Utolsó elérés: 2014.08.25.)

Madge, Nicola – Willmott, Natasha (2007): Children's views and experiences of parenting. York: Joseph Rowntree Foundation

Mainey, Amanda – Ellis, Anthony – Lewis, Jane (2009): Children's views of services. A rapid review. London: National Children's Bureau

Major Zsolt Balázs: Gyermekparlament – Mit is szeretnénk pontosan? Rendszerezünk gondolatainkat! Országos Gyermekvédelmi Konferencia, Budapest, 2014. november 20. (Gyermekparlament ülése prezentációja)

Oliver, Christine (2010): Children's views and experiences of their contact with social workers: A focused review of the evidence. Leeds: Children's Workforce Development Unit.

Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (2014): Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek. Budapest

Rácz Andrea: Gyermekvédelemből a felsőoktatásba – a felsőoktatási részvételt befolyásoló endogén és exogén tényezők. Kapocs 2009, VIII. évf. 4. szám, pp. 34–43.

Rácz Andrea (2012): *Barkácsolt életutak, szekvenciális (rendszer) igények*. Budapest, L'Harmattan.

Rácz Andrea (2013) Changing Minds and Policies in the Hungarian child protection system. In: Aktuálne dianie, perspektívy a vývojové trendy v sociálnej, edukačnej a zdravotníckej práci s marginalizovanými skupinami. (Ed. Rusnáková, M.) Ruzomberok: Verbum. pp. 282–292.

Robinson, Antoinette (2010): Children: heard but not listened to? An analysis of children's views in decisionmaking in gender S6 of the care of children act 2004. University of Otago. <http://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago036312.pdf> (Utolsó elérés: 2014.08.25.)

Smith, Roger (2005): Values and Practice in Children's Services. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Te One, Sarah (2011): Defining rights: Children's rights in theory and in practice. He Kupu The Word. pp. 41–57. <http://www.hekupu.ac.nz/Journal%20files/Issue1%20March%202011/Sarah%20Te%20One.pdf> (Utolsó elérés: 2014.12.17.)

Volunteer Development Agency (2011): Our duty to care. Principles of good practice for the protection of children & young people. Belfast: Volunteer Now.

Jegyzetek

- 1 Fox Harding elismeri, hogy vannak bizonytalanságok és átfedések a négy pozíció közt, de úgy véli, hogy az egyes modellek különböző irányokat képviselnek a gyermekekre irányuló politika és a gyakorlat terén.
- 2 Magyarország 1991-ben ratifikálta, és az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki. Emellett az Alaptörvény is kimondja, hogy külön intézkedésekkel kell védeni a gyermekeket. A gyermeki jogok legszélesebb körét a Gyermekvédelmi törvény tartalmazza. (OBDK 2014)
- 3 <http://www.jogiforum.hu/hirek/32990> (Utolsó elérés: 2014.12.27.)
- 4 Minta elemszáma: 629 fő.
- 5 Fontos megjegyezni, hogy a pályázatokat több szempontból is lehet csoportosítani. A következőkben közölt részletek a pályázati programokból származnak, és anonim formában kerülnek megjelenítésre. (Megjegyzendő, hogy a Bíráló bizottság más szempontokat vett figyelembe a pályázatok értékelésekor.)
- 6 Az egyes altípusok nem különülnek el mereven egymástól, bizonyos átfedések a célok tekintetében megjelennek.
- 7 A gyermekparlament üléseiről a résztvevők és a lebonyolító szakemberek engedélyével hangfelvétel készült, a közölt részletek onnan származnak.
- 8 Egy kanadai kutatás eredményei szerint a fogyatékkal élők felülreprezentáltak a gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszerben és kétszer nagyobb valószínűséggel lesznek erőszak áldozatai. 55% nem fér hozzá alapvető szolgáltatásokhoz, a szülők pedig a gyermek ellátási igénye miatt rosszabb helyzetben vannak a munkaerőpiacon, aminek következménye, hogy rosszabb anyagi körülmények között élnek. (Canadian Coalition for the Rights of Children 2010: 76)
- 9 A nevelőszülői ellátás kapcsán személyesen és kérdőív segítségével 363 gyermeket és fiatalot kérdeztek meg, 60%-uk lány volt, 28%-uk 11 év alatti, 2%-uk pedig 18 év feletti.